

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Кунпан Ліліани Володимирівни** на тему: **«Оцінювання інтродукованих сортів тюльпана (*Tulipa L.*) за декоративними властивостями для використання у ландшафтному дизайні»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 206 Садово-паркове господарство галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство»

Актуальність теми. Займатися вирощуванням квітів або квітникарством люди почали з глибокої давнини. Квітникарство або квіткарство це галузь рослинництва, що займається селекцією і вирощуванням рослин з декоративними цілями: для зрізування букетів, створення оранжерей і зелених насаджень відкритого ґрунту, а також для прикрашання житлових і виробничих приміщень. Квітникарство — один з напрямів декоративного садівництва. Воно має справу з вирощуванням рослин для прикрашання парків і скверів. Ландшафтний дизайн - це мистецтво, спрямоване на створення балансу між людиною і природою, в основі якого розташувалися ази архітектури та проектування, ботаніки та рослинництва, а також історії та філософії. На території України спостерігається чітка постійна тенденція зростання попиту на сорти тюльпанів, які у великих кількостях завозяться з різних країн Європи та світу. Дослідження відповідності сучасним вимогам та можливості успішного зростання в складних умовах урбогенного і техногенного середовища визначають актуальність даної роботи. Тому їхня успішна адаптація, головним чином, залежить від якості садивного матеріалу, вивчення їх господарсько-біологічних, декоративних характеристик, вирощування та створенні рекомендацій щодо використання та застосуванні їх в озелененні. Що визначає актуальність даної роботи.

Наукові дослідження з питань оцінювання інтродукованих сортів тюльпана за господарсько-біологічними та декоративними властивостями, які в майбутньому будуть використані в ландшафтному дизайні проведено відповідно до плану науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва «Оптимальне використання природного і ресурсного потенціалу агроєкосистем Правобережного Лісостепу України» (номер державної реєстрації № 0116U003207), за тематикою кафедри «Інтродукція, адаптація, селекційні напрями та еколого-біологічні особливості вирощування декоративних, лісових та плодово-ягідних рослин».

Структура та обсяг роботи. Дисертація викладена на 212 сторінках. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, що містять 36 таблиць, 15 рисунків, висновків, рекомендацій виробництву, списку використаних джерел літератури після кожного розділу (в цілому 172 найменування), додатків.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, їх достовірність і новизна. Достовірність та обґрунтованість наукових положень і висновків, наведених у роботі, забезпечується застосуванням загальноприйнятих методів аналізу,

синтезу, спостереження, порівняння, вимірювання. Висновки сформульовано на основі отриманих результатів з використанням загальноприйнятих методів і методик. Кожен розділ дисертації також містить висновки, які підтверджують новизну отриманих результатів. Основні положення дисертації було апробовано на наукових конференціях та опубліковано у рецензованих фахових наукових виданнях.

Новизна роботи полягає у тому, що в умовах Правобережного Лісостепу України було оцінено 50 сортів роду *Tulipa L.*, в основному іноземної селекції: проведено дослідження особливостей їх росту і розвитку; вивчено основні захворювання та шкідники досліджуваних сортів тюльпана та методи боротьби з ними; визначено оптимальний спосіб збереження садивного матеріалу; визначено декоративність колекційних зразків при використанні їх у різних типах квіткових композицій; проведено дослідження зимостійкості та посухостійкості; сформульовано рекомендації щодо можливостей використання досліджуваних сортів у ландшафтному дизайні.

Практична цінність дисертації. Обґрунтовано доцільність використання досліджуваних сортів у різних типах квіткових композицій та досліджено вплив біотичних та абіотичних чинників, регуляторів росту, температури на їх ріст і розвиток.

Основні результати досліджень впроваджено та апробовано у розсаднику Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України та житлово-комунальному господарстві Уманської міської ради. Результати досліджень використовуються у навчальному процесі на факультеті лісового і садово-паркового господарства Уманського національного університету садівництва.

Аналіз публікацій та повнота викладу результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях. За матеріалами дисертації опубліковано 12 наукових праць, з них – 4 статті у фахових виданнях України та 8 публікацій, у яких засвідчено апробацію матеріалів дисертаційної роботи.

Особистий внесок здобувача. Здобувачем проаналізовано наукові літературні джерела, обґрунтовано теоретичні положення, розроблено програму досліджень, самостійно узагальнено експериментальні дані. Результати наукових досліджень висвітлено в дисертації, статтях і тезах наукових доповідей. Публікації виконано автором самостійно та в співавторстві, де внесок здобувача полягає у проведенні польових досліджень, теоретичному узагальненні результатів, систематизації та підготовці наукових праць до друку, написанні та оформленні кваліфікаційної наукової роботи.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. У дисертації Л. В. Кунпан відсутні порушення академічної доброчесності. У роботі дотримано вимоги щодо посилань на літературні джерела та джерела статистичної інформації. Використання ідей, результатів та текстів інших авторів містить посилання на відповідне джерело.

Загальна характеристика роботи. У вступі обґрунтовано вибір теми, мету і завдання досліджень, зазначено методи досліджень, висвітлено наукову новизну одержаних результатів та їхнє практичне значення, вказано особистий внесок здобувача, наведено відомості щодо апробації та публікації результатів, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 присвячено огляду історичних аспектів створення та розповсюдження сортів роду Тюльпан. Зокрема розглянуто історію їх введення в культуру, класифікацію тюльпанів. Опрацьовано питання морфо-біологічних ознак рослин різних сортів та агротехніки їх вирощування. Наведено результати інтродукції тюльпанів в Україні.

Розділ 2 містить характеристику ґрунтово-кліматичних умов території проведення досліджень. Автором наведено опис об'єктів і методики досліджень.

У **розділі 3** наведено результати проведених досліджень фенологічних фаз росту рослин сортів тюльпанів. Зокрема вивчено декоративні та морфо-біологічні властивості досліджуваних рослин сортів; подано результати оцінювання декоративності листів і квітів, обліку продуктивності рослин сортів тюльпанів на зріз і середньої тривалості зберігання декоративних якостей зрізаних рослин у воді. Проаналізовано мінливість досліджуваних сортів, зокрема їх зимо- та посухостійкість, адаптивну здатність рослин різних сортів.

Розділ 4 містить результати досліджень зберігання садивного матеріалу та захист від шкідників і хвороб досліджуваних сортів тюльпанів. Дисертантом оцінювання стійкості сортів до ураження хворобами та основних шкідників. Встановлено вплив регуляторів росту на ріст і розвиток досліджуваних рослин сортів тюльпанів.

У **розділі 5** подано результати оцінювання досліджуваних сортів тюльпана за декоративними властивостями для можливостей їх подальшого використання у ландшафтному дизайні. Дисертантом проведено аналіз особливостей дослідження сортів тюльпанів відповідно до їх ознак і можливостей використання.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення. Оцінюючи позитивно дисертацію Л. В. Кунпан, слід відмітити окремі недоліки та висловити певні зауваження та рекомендації:

1. На нашу думку в роботі занадто деталізований зміст.
2. Авторка вказує, що вона дослідила акліматизаційну здатність, але тюльпани різних сортів не акліматизуються в природних умовах. Вони всі підлягають викопуванню та штучному розмноженню.
3. У тексті відсутнє посилання на рисунки 1.1 і 1.2, до того ж не зазначено чи це фото автора чи взятє з якихось джерел.
4. У першому розділі авторка описує квіти тюльпанів, їх поділ за термінами квітування – проте по всьому тексту роботи мова йде про цвітіння. Який же термін є вірним ?
5. При описі сортів, як об'єктів дослідження, авторка не вказує походження сортів і селекційні методи їхнього отримання.
6. Авторка пише «Визначення зимостійкості проводилося за 5-бальною шкалою Кохна Н.А. (правильно Миколи Арсентійовича). Але дана методика для оцінки зимостійкості деревних рослин і навіть за великого бажання не може бути використаною для оцінки зимостійкості тюльпанів, які викопують восени. Фактичну посухостійкість тюльпанів визначали за 5-бальною шкалою Кохна Н.А., Курдюк А.М. (правильно Олександра Михайловича), але дана методика також для деревних рослин.
7. За чією методикою досліджували псевдоякісні ознаки? (ст. 87) і що це таке.

8. Таблиці 3.4-3.6 мають початкову назву «Кількісні параметри квітки сортів тюльпану ...». Яке відношення кількість має до декоративності?

9. На ст. 113 зазначено «Аналіз оцінки ступеня пошкодження тюльпанів». За якою методикою приводились дослідження і які ознаки ступенів пошкодження?

10. На ст. 119 зазначено «Показником успішності інтродукції рослин є їх пристосування до нових умов навколишнього середовища, тобто акліматизація.» Відповідно до наукового визначення, в цьому речення мова йде про адаптацію, а не про акліматизацію.

11. Авторка зазначає «Дослідження показали, що в умовах Правобережного Лісостепу України найвищу декоративну та господарсько-біологічну оцінку мали сорти, які набрали 120 і більше балів». Але жодна таблиця не містить показники, які були б більше 120 балів. У таблицях 5.1 і 5.2 такі бали відсутні.

12. У назві підрозділу 5.2 зазначено «Оцінювання успішності інтродукованих видів ...» проте у роботі йдеться лише про сорти.

13. У роботі досить часто вживається термін «генотип». При цьому, в роботі відсутні дані про проведення таких досліджень, простежуються не розуміння його значення авторкою, оскільки генотипи не можна зрізувати, генотипи не можна поміщувати у воду, у генотипів відсутні листки, тощо.

14. У пункті 2 рекомендацій вказано «Проводити вибраковку зараженого посадкового матеріалу». Дослідження цього не розглядалося в роботі.

15. На нашу думку, методично не вірно результати досліджень отримані лише в одному географічному пункті (м. Умань) трансформувати на всю територію Правобережного Лісостепу.

Наведені зауваження та рекомендації не знижують позитивної оцінки дисертації та її наукової цінності, актуальності і практичного значення.

Загальний висновок. Дисертаційна робота «Оцінювання інтродукованих сортів тюльпана (*Tulipa L.*) за декоративними властивостями для використання у ландшафтному дизайні» виконана автором самостійно та є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, яке полягає у оцінюванні інтродукованих сортів тюльпана (*Tulipa L.*) в умовах Правобережного Лісостепу України за декоративними властивостями, основними господарсько-біологічними ознаками з метою вивчення можливостей їх впровадження у садово-парковому господарстві.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03 квітня 2019 року, № 502 від 19 травня 2023 року та № 507 від 03 травня 2024 року), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31 травня 2019 року) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року, № 502 від 19 травня 2023 року та № 507 від 03 травня 2024 року), а її автор Кунпан Ліліана Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 206 «Садово-паркове господарство» галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство».

Професор кафедри ботаніки, дендрології та лісової селекції Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор сільськогосподарських наук, професор

Сергій КОВАЛЕВСЬКИЙ